

**TA'LIM MUHITIDA O'QUVCHILARGA PARONIMLAR USLUBIYATI
HAQIDA BILIM BERISH BO'YICHA TAVSIYALAR TADQIQI**

Hamdamova Nargiza Jalilovna

222-maktab, Toshkent shahar, Mirzo Ulug'bek tumani,

Ona tili va adabiyot fani o'qituvchisi

ANNOTATSIYA

Kundalik hayotda agar insonning nutqiy faoliyatidan o'ndan to'qqiz foizi og'zaki tarzda va faqat bir foizginasi yozma tarzda amalga oshirilishi bundan tashqari televediniya ko'rsatuvlari va radio eshittirishlarda, yig'inlarda ziyolilar nutqida orfoepiya meyorlariga rioya etilmay bu me'yorlar buzilish holatlari uchrab turishini hisobga olsak umumiy o'rta ta'limda so'zlarni to'g'ri talaffuz etishga katta e'tibor berilishi asoslidir.

KALIT SO'ZLAR: paronimlar, savodxonlik, orfografiya, subektiv, topshiriqlar, grammatik, semantik, fonetik;

KIRISH

Shuni ham e'tibor olish lozimki, og'zaki mashqlar va topshiriqlarni bajarish yozma mashqlardan ko'ra ancha kam vaqtni talab qiladi, qisqa muddat ichida dars jarayonida o'quvchi uchun bir necha turdagi og'zaki topshiriqlarni bajara olish imkoniyati. Bu topshiriqlarning ko'pi ijodiy va mustaqil bajarishga mo'ljallangani o'quvchini ijodkorlikka undaydi. Bu esa o'z navbatida, dars samaradorligini oshiradi.

ASOSIY QISM

Ma'lumki paronimlar ob'ektiv ham subektiv hodisa hisoblanadi. Chunki shaklan o'zaro, yaqin so'zlar tilda ob'ektiv ravishda mavjud. Ayni paytda ba'zi kishilar paronimlar so'zlarni birining o'rnida ikkinchisini almashtirib qo'llaydilar. Bu ularning savodxonligi tilni bilish madaniyati pastligi, turli sohalardan

bexabarligidan dalolat beradi. Paronimlar ham ijobiy, ham salbiy hodisa sifatida baholash mumkin. Ijobiyligi shundaki bu soʻzlar oʻzbek tilining lugʻat boyligini tashkil etadi va turli uslubiy maqsadlarda qoʻllanadi, salbiyligi esa ularning soʻz tanlash bilan bogʻliq xilma – xil nuqsonlarni yuzaga keltirishi bilan belgilanadi. Bu hol paronimlarning tovushdosh, talaffuzdosh soʻzlar bilan uzviy aloqadorligini koʻrsatadi.

Paronimlar faqat bir tovushi bilan farqlanuvchi, lekin bir xil talaffuz qilinadigan soʻzlardir.

Masalan: Afzal- apzal, fol-pol, bob-bop, tub-tup.

Abzal-ot-ulovni egarlash, aravaga qoʻshish uchun zarur asboblarning jami.

Afzal –yaxshi, aʼlo, ortiq soʻzlarining maʼnodoshligi .

Daho- kuchli zehn va isteʼdod.

Daha- shaxar tarkibidagi maʼmuriy birlik.

Amr-farmon, buyruq.

Amir – oʻtmishdagi davlat rahbari.

Paronimlar orfografiya (toʻgʻri yozishi) va orfoepiya (toʻgʻri talaffuz qilish) bilan bogʻliq xatolar yuzaga keladi.

Masalan: Ziyoda yodsirab ularga qaradi.

Bu yerda yodsirab emas, yotsirab boʻlishi kerak edi.Paronimlar anglatgan maʼnolar hamma vaqt ham aniq farqlanmaydi.Bunda ularning grammatik jihatdan maʼlum umumiylikka egalari yoki qoʻllanish oʻrni, ishlatilish sohasi hamda sintaktik vazifalardagi mushtarakligi sababdir. Soʻzlarning paronim boʻlishi uchun ularning talaffuz jihatidagina yaqin boʻlishi kamlik qiladi.

Omonimlar shaklan toʻla tenglikni yuzaga keltirsa ham nutqda paronimlar singari biri ikkinchisi bilan deyarli qorishtirilmaydi. Soʻzlarning maʼnosini tushuntirish ular bilan jumlar tuzish boʻgʻin bilan soʻzning oʻzak va qoʻshimchalarining farqini tushunish imkonini beradi.Paronimlar yaʼni tovushdosh soʻzlarni qoʻllash bilan bogʻliq uslubiy nuqsonlar asosan uch holatda yuzaga keladi.

- 1) paronim soʻzlarning har ikkisi notanish yoki maʼnosi noaniq boʻlganda;
- 2) bittasi notanish yo kam tushunarli boʻlganda ;

3) bir o'zakli, ma'no jihatdan bir-biriga yaqin bo'lganda .

Buni maktab o'quvchilarining yozma ishlarida ko'p uchraydigan quyidagi xatolarda ko'rishimiz mumkin.

Shokir otaning qariyb butun umri og'ir mehnat qilish bilan o'tgan.

Mirzakarimboy og'ir mehnatdan qo'llari qadah bo'lgan minglab kishilar hisobiga boylik orttirgan.

O'qigan har bir she'rim qalbimdagi orzu-havaslarim bilan tuyg'unlashayotgandek edi.

Ushbu gaplarda qariyb, uyg'unlashmoq, qadoq so'zlari noto'g'ri ishlatilgan. Umuman paronimlarni qo'llashdagi chalkashlik nutq mazmunining buzilishiga o'quvchilarning fikrni noto'g'ri tushunishiga olib keluvchi, so'z tanlash bilan bog'liq uslubiy nuqson hamdir.

Maktab o'quvchilari yozma ishlarda yo'l qo'yayotgan bu xatolarni bartaraf etish uchun qo'yidagi kabi ishlarni amalga oshirish lozim.

A) avval o'quvchilarga notanish so'zning ma'nosini tushuntirish, bu so'zning izohini lug'atdan topish, uning aytilishi va yozilishiga ahamiyat berib daftarga ko'chirish,

B) ayrim so'zlarga, atamalarga etimologik izohlar berish lozim,

V) o'xshash so'zlar yordamida gap tuzdirish yoki paronimlar berilgan gaplarni tahrir qilish kabi mashqlarni bajarish;

G) o'quvchilar bilan tovushdosh so'zlardan iborat bo'lgan jummalarni tez aytirish mashqlarini o'tkazish.

Paronimlarga oid quyidagi xil topshiriqlarni 5-sinfdan boshlab tobora murakkablashtirilgan hollarda barcha sinflarda berish mumkin:

1. Quyidagi so'z ma'nolarini tushuntiring va gap tuzing; ahd-jahd, azim-azm, idorairoda, tahsil-tahsin, tansiq – tanqis, tahlit- taqlid, tahlil – tahrir.

2. Quyidagi o'zlashtirma so'zlarning farqini tushuntiring ;

Aliment – element, diplomat –diplomat, adresat – adresant .

3. Quyidagi so'zlarning o'zagini aniqlang va ma'nolarini izohlab bering.

Yonilg'i-yoqilg'i, ko'rsatma – ko'rgazma, undosh-undash, o'tkir-o'tqaz, berkitmoq –birkitmoq.

Mazkur amaliy topshiriqlarni bajarish jarayonida paronim so'zlarning leksik ma'nosi hamda ularning semantik xususiyatiga alohida e'tibor berish bilan birga , so'z shakllari va qo'shimchalar imlosiga, ularning yozuvdagi va talaffuzdagi farqlanishlariga o'quvchilar e'tiborini jalb qilish lozim.

XULOSA

Xulosa qilib aytish mumkinki paronimlarni semantik stilistik, fonetik, orfografik jihatdan o'rganish natijasida o'quvchilarning so'z boyligi ortadi ular imlo qoidalarini puxta egallab, so'z ma'nolarini farqlaydigan va so'zlarni to'g'ri qo'llaydigan bo'ladilar.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. O'zbek tilining imlo lug'ati. Toshkent-1995 yil "O'qituvchi" nashriyoti.
2. Abdurazzoqova D. "Interfaol metodlar: nazariya, amaliyot, tajriba" Pedagoglar uchun qo'llanma. Toshkent-2013 .
3. Ne'matov Sh, Rasulov. O'zbek tili leksikologiyasi asoslari, 1995.
4. Rahmatullayev Sh. O'zbek tilining izohli frazeologik lug'ati. Toshkent, 1978.
5. Mirtojiyev.M. O'zbek tili leksikografiyasi, Toshkent, 2000.